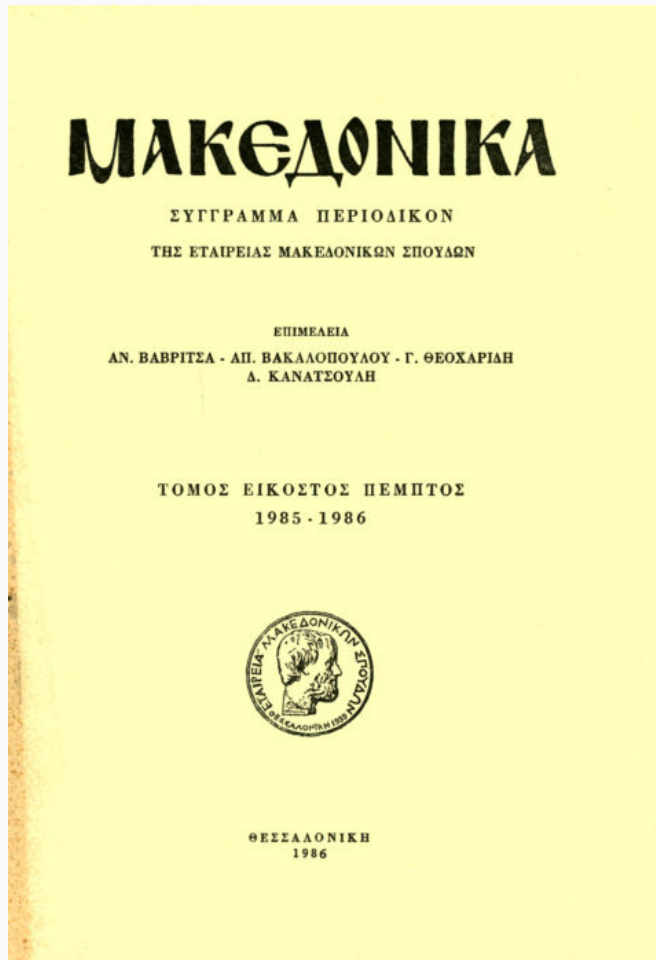

Μακεδονικά

Τόμ. 25, Αρ. 1 (1986)

Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914

Γιώργος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.233](https://doi.org/10.12681/makedonika.233)

Copyright © 2014, Γιώργος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1986). Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914. *Μακεδονικά*, 25(1), 374-378. <https://doi.org/10.12681/makedonika.233>

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ 1864-1914 *

1. Τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βέροιας

Εἶναι ἀναμφισβήτητη καὶ αὐτονόητη ἡ χρησιμότητα τῆς δημοσιεύσεως ἀγνώστων πληροφοριῶν ἀπὸ ἀνέκδοτους κώδικες τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, γιατί ἔτσι πλουτίζομε τίς γνώσεις μας με βάση τίς σωζόμενες πρωτότυπες πηγές, πού ἔμειναν ἀναξιοποίητες, μέχρι σήμερα, ἂν καὶ πέρασαν πολλές δεκαετίες ἐλεύθερου βίου τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους.

Τέτοιοι κώδικες σώζονται σὲ βιβλιοθήκες, μητροπόλεις κ.ἄ., ὅπως, βέβαια, καὶ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς καταστράφηκαν ἢ ἀπὸ πυρκαϊῆς ἢ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων πού τοὺς εἶχαν καὶ ἔτσι χάθηκαν γιὰ πάντα πολὺ σπουδαῖες εἰδήσεις γιὰ θεσμοὺς καὶ γιὰ πολλὰ θέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχομε λίγες καὶ σποραδικές πληροφορίες, ὅπως γιὰ τίς κοινότητες, τὰ σχολεῖα, τίς δωρεές, τὰ προικοσύμφωνα, τίς διαθήκες, τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο, τὴ φορολογία κ.λ.

Ἀπὸ τοὺς σωζόμενους κώδικες ἔχουν δημοσιευθεῖ, ὀλόκληροι, ἐλάχιστοι. Ἱστοριοδίφες ἢ ἱστορικοὶ, ὅμως, χρησιμοποίησαν, ἢ καὶ δημοσίευσαν μερικὰ μέρη τους, ἢ, πῶς συχνά, ἀνέφεραν στοιχεῖα ἀπὸ τούτους με τὴν εὐκαιρία τῆς συγγραφῆς κάποιων μελέτης τους. Ἐτσι, ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοὶ ἀγνώστοι ἢ ἀχρησιμοποίητοι κώδικες.

Εἶναι λοιπὸν ἐπιβλημένο νὰ ἀναληφθεῖ μία συντονισμένη προσπάθεια γιὰ τὴ συστηματικὴ καταγραφή καὶ γιὰ τὴ δημοσίευση τοῦ κειμένου τῶν κωδίκων. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν χρειάζεται νὰ ἐνδιαφερθεῖ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖται νὰ ἐξεύρει καὶ νὰ διαθέσει τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴ χρηματοδότηση εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν, γιὰ τὴ μικροφωτογράφησή τους καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἐκδοσὴ τους σὲ μιά πολυτομὴ καὶ πολυτίμη σειρά, ὅπως γίνεται στίς ἄλλες χώρες, ὅπου ἔχουν κατανοήσει τὴ μεγάλη σπουδαιότητα τῶν παρόμοιων ἐνεργειῶν γιὰ τὴν αὐτογνωσία καὶ τὴν ἱστορία τους (πολιτικὴ, κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ κ.λ.).

Ἄν θελήσουμε, τώρα, νὰ περιορίσουμε τὴν ἐξέτασή μας στὴν περιοχὴ τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Μακεδονίας, θὰ πρέπει νὰ θυμίσουμε ὅτι ὁ, τελευταῖα ἀποθανὼν, πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς Ἀντώνιος Σιγάλας, ἔκαμε γιὰ τούτες ὁ, εἶχαν κάμει προηγουμένως οἱ Σπ. Λάμπρος καὶ Κωνσταντῖνος Σάθας, ἢ, ὕστερα, οἱ Κωνσταντῖνος Μέρτζιος, Ἰω. Βασδραβέλλης κ.ἄ. γιὰ εὐρύτερες περιοχές. Πράγματι, ὅταν ἦταν καθηγητὴς στὸ πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, γύρισε τὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἐρευνήσει-ἐντοπίσει καὶ νὰ καταλογωγραφήσει τὰ ἀρχεῖα τῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς του ὀλοποιήθηκε με τὴν ἐκδοση (στὰ 1939) τοῦ πρώτου (ἄλλὰ καὶ τελευταίου) τόμου ἐνὸς βιβλίου του, πού ἔχει ὑπέρτιτλο: «Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας» καὶ κύριο τίτλο: «Α', Ἀρχεῖα καὶ βιβλιοθήκη Δυτικῆς Μακεδονίας», Θεσσαλονίκη.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Σιγάλας, ὅπως ἦταν φυσικὸ, περιέγραψε βιαστικὰ τοὺς κώδικες, τὰ χειρόγραφα βιβλία, τὰ λυτὰ ἔγγραφα κ.λ., ἐπειδὴ δὲν διέθετε τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο καὶ τὰ μέσα γιὰ μιά συστηματικὴ ἐργασία, χωρὶς νὰ σημαίνει τοῦτο

* Ἀνακοίνωση στὸ Η' Πανελλήνιο Συνέδριο τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορικῆς Ἐταιρείας (23-24.5.1987).

δτι δέν είναι αξιόλογο τὸ βιβλίο του. Δυστυχῶς δέν συνεχίστηκε καὶ δέν ὀλοκληρώθηκε ὕστερα ἡ προσπάθειά του, σὲ τοῦτο δὲ συνετέλεσε ἀρνητικά καὶ ἡ προσωπικὴ περίπτειά του. Ἡ κατοπινὰ «Ἐκλεκτικὰ μελετήματα» του, ὅπως ὑπονοεῖ καὶ ὁ τίτλος τους, δέν προσέθεσαν τίποτε καινούριο στὸν τομέα αὐτὸν.

Στὰ πλαίσια τῆς προαναφερμένης ἐρευνᾶς του ὁ Σιγάλας μᾶς ἔδωσε καὶ ἕναν κατάλογο τῶν κωδίκων τῆς Βέροιας, τὴν ὁποία ἐπισκέφθηκε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1931.

Τὸ 1960 μελέτησα (στὴ διάρκεια ἐνὸς τριμήνου) τοὺς κώδικες, πού βρῆκα στὴ Μητρόπολη τῆς Βέροιας-Νάουσας καὶ κράτησα σημειώσεις 468 σελίδων, σὲ 4 συνηθισμένα τετράδια. Κατάλογο τῶν κωδίκων τούτων ἔδωσα στὶς σελίδες 39-41 τοῦ 1ου τόμου τῆς Ἱστορίας τῆς Βέροιας, πού κυκλοφόρησε τὸν ἴδιο χρόνο. Πρὶν λίγες ἡμέρες (27-3-1987) ἔκανα ἐπανελέγχο τῶν κωδίκων γιὰ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς τῆς ἀνακοινώσεως. Βρῆκα ἕναν ἀκόμα κώδικα, ὅπου (στὶς σελίδες 1-30) περιέχονται προικοσύμφωνα τῶν χρόνων 1905-1907.

Ἐπίσης, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1983, μελέτησα ἄλλους κώδικες, πού ὑπάρχουν (ἔδῳ καὶ μερικὰ χρόνια) στὸ συμβολαιογραφεῖο τοῦ κ. Δημητρίου Μανωλίδη στὴ Βέροια καὶ κράτησα σημειώσεις ἀπὸ 230 σελίδες, ἀπέκτησα δὲ καὶ φωτοτυπίες μερικῶν σημαντικῶν ἐγγράφων χάρι στὴν καλὴ διάθεσιν τοῦ κ. Μανωλίδη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή. Οἱ κώδικες αὐτοὶ περιέχουν προικοσύμφωνα, διαθήκες, ἐξοφλητικὰ καὶ ἄλλα συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα.

Ἦδη, μὲ βάση ἢ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐγγράφων πού βρῆκα στοὺς κώδικες τῆς Μητροπόλεως καὶ ἔχοντας στὴ διάθεσίν μου τὶς σημειώσεις μου, δημοσίευσα στοὺς 10 (1970) καὶ 11 (1971), ἀντίστοιχα, τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά» ἄγνωστα στοιχεία γιὰ τὴν ἐλληνικὴ κοινότητα τῆς Βέροιας καὶ πῶς εἰδικὰ γιὰ τοὺς κανονισμοὺς τῆς, ὅπως καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς ἴδιας πόλεως, ἐνῶ ἄλλα ἔγγραφα ἢ πληροφορίες χρησιμοποιήσα σ' ἄλλες ἱστορικὲς μελέτες μου.

Σήμερα θὰ ἀνακοινῶς τὶς πρῶτες παρατηρήσεις μου γιὰ ἕναν ἄλλο θεσμό, πού ἴσχυε χιλιάδες χρόνια (καὶ μέχρι πρὶν τέσσερα χρόνια, ὁπότε καταργήθηκε μὲ τὸν νόμο 1329 / 1983, γιὰ τὴν ἰσότητα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν), δηλαδὴ γιὰ τὴν προίκα καὶ πῶς συγκεκριμένα γιὰ τὰ προικοσύμφωνα, στὰ χρόνια 1864-1914, μὲ βάση τοὺς ἀνεκδοτοὺς κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου τῆς Βέροιας.

Πρέπει νὰ σημειώσω ἀμέσως, ὅτι ὁ Ἀντώνιος Σιγάλας γράφει ὅτι ὑπῆρχε στὸ συμβολαιογραφεῖο τῆς Βέροιας καὶ ἕνας κώδικας, ὁ ὁποῖος περιεῖχε προικοσύμφωνα τῶν ἐτῶν 1849-1877, ἀλλὰ τούτους, ὅπως καὶ ἕνας ἄλλος, δέν βρέθηκε τὸ 1983 οὔτε στὸν ἐπανελέγχο πού ἔκανα τελευταῖα (27.3.1987), ἐνῶ βρῆκα ἕναν ἄλλο κώδικα, τὸν ὁποῖο δέν μνημόνευσε ὁ Σιγάλας.

Ἀκόμα, χρειάζεται νὰ ἀναφέρω ὅτι στοὺς κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου καταχωροῦνται προικοσύμφωνα κατοίκων τῆς Βέροιας ἢ καὶ τῶν χωριῶν τῆς. Ἐξῆλλου, στὰ ἀρχεῖα τῆς ἴδιας Μητροπόλεως ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἐξὶ κώδικες, οἱ ὁποῖοι περιέχουν προικοσύμφωνα μονάχα ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Νάουσας, τῶν χρόνων 1858-1914, τὰ ὁποῖα δέν μελέτησα ἀκόμα καὶ συνεπῶς δέν πρόκειται νὰ μὲ ἀπασχολήσουν ἔδῳ.

2. Μερικὲς ἐπισημάνσεις γιὰ τὰ προικοσύμφωνα στὴ Βέροια

Ἀπ' ὅσα σημειώθηκαν κιόλας γίνεται εὐκόλα κατανοητὸ ὅτι δέν εἶναι δυνατὸ μὲ τὴν ἀνακοινώσῃ μου αὐτὴ νὰ κάμω τίποτε περισσότερο, στὰ περιορισμένα πλαίσια τῆς, πέρα ἀπὸ ὀρισμένους ἐπισημάνσεις, σχετικὲς, μονάχα, μὲ τοὺς κώδικες πού μελετήθηκαν (καὶ, μόνο, γιὰ τὴν πόλιν τῆς Βέροιας), χωρὶς νὰ γίνῃ ἀναφορὰ στὰ νομικὰ καὶ ἱστορικὰ πλαίσια τοῦ θεσμοῦ τῆς προίκας καὶ τῶν προικοσυμφῶνων, γιατί μιὰ

παρόμοια προσπάθεια ξεφεύγει από τόν σκοπό και τόν προορισμό αυτού του κειμένου:

Α'. Το προικοσύμφωνο ονομάζεται «Έγγραφο προικοτιμήσεων» ή «προικοδοτήριο», αναφέρεται δε ότι γινόταν «...κατά τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος τῆς πόλεώς μας».

Β'. Ἡ σύνταξη γινόταν στὰ γραφεῖα τῆς Μητροπόλεως καὶ καταχωρίζοταν στὸν εἰδικὸν κώδικα τῶν προικοτιμήσεων-προικοσυμφώνων ἢ σὲ πῶς γενικὸν κώδικα, ὅπου γράφονταν καὶ διαθήκες, συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα κ.λ. Ἀντίγραφο (ἐπικυρωμένο) δινόταν στοὺς ἐνδιαφερόμενους, σέζονται δὲ τέτοια σὲ πολλὰς οἰκογένειες.

Γ'. Τοῦτο συντασσόταν μεταξὺ τοῦ προικοδοτή, ποὺ ἦταν, κυρίως, ὁ πατέρας (φυσικὸς ἢ θετός), ἢ ἡ μητέρα σὲ περίπτωση χηρείας τῆς, ἢ καὶ τὰ ἀδελφία, ἢ ἄλλοι συγγενεῖς, κυρίως ὅταν ἡ προικοδοτούμενη ἦταν ὄρφανή. Ἀκόμα, καὶ «ὁ κύριος» ἢ «ἡ κυρία» τῆς μέλλουσας νύφης, σὲ περίπτωση ποὺ θὰ παντρευόταν ὑπηρετρία κάποιας ἐδκατάστατης οἰκογένειας, ὅποτε ἡ προικοδότηση γινόταν «...συμφώνως πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κόρης», ὅπως γράφεται σὲ προικοσυμβόλαια, δηλαδὴ κρατιόνταν, συνήθως, τὰ σχετικὰ ποσὰ γιὰ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας, γιὰ τὴν προίκαι, συχνὰ δὲ προσέφερε καὶ ὁ ἐργοδότης ἕνα ποσὸ γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς προίκαι.

Δ'. Ἡ προίκα ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἀκίνητα (κατ' ἐξαιρέση), μετρητὰ χρήματα (σὲ γρόσια ἢ χρυσὲς τουρκικὲς λίρες) καί, στὸν κανόνα, κυρίως καὶ πάντοτε, δινόταν σὲ ρουχισμό, ἐπιπλα, σκευὴ καὶ ἄλλα κινητὰ πράγματα. Κάπου κάπου ἡ προίκα συμπληροῦνταν μὲ ὀμολογίες, κυρίως τοῦ ναοῦ τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου ἢ ἑλληνικῶν Τραπεζῶν. Ἡ ἀναφορὰ γινόταν σὲ ἀριθμὸ ἀντικειμένων καὶ γραφόταν καὶ ἡ ἀξία τους (σὲ γρόσια ἢ σπάνια καὶ σὲ τουρκικὲς λίρες). Συχνὰ περιγράφονταν τὰ μὲν κινητὰ πράγματα μὲ λεπτομέρειες, ὡς πρὸς τὴν προέλευση, ποιότητα, μέγεθος, ἀριθμὸ κ.λ., ἐνῶ γιὰ τὰ ἀκίνητα δίδονταν ἡ τοποθεσία, ἡ συνοικία-ἐνορία, ἢ ἔκταση, μερικὲς φορές δὲ καὶ τὰ ὄρια καί, πάντοτε, ἡ ἀξία τους. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι μονάχα ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ καὶ πολλὸ χρήσιμα ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις.

Ε'. Τὸ ἔγγραφο ὑπογράφονταν ἀπὸ ἕνα ἢ, συνήθως, περισσότερους προικοεκτιμητές, ἀπὸ τὸν προικοδότη, τὸν μελλούμενο γαμπρὸ (ὅταν δὲν ἦταν ἀγράμματος) καὶ ἀπὸ μάρτυρες, μερικὲς δὲ φορές ὑπέγραφε καὶ ὁ κουμπάρος. Σπάνια, ἢ ἴδια ἡ νύμφη αὐτοπροικίζοταν ἀπὸ τὴν πατρικὴ κ.λ. κληρονομία τῆς.

ΣΤ'. Σὲ προικοσύμφωνο τῆς 29.8.1892 γράφεται ὅτι τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς προίκαις (ἀξίας 2.600 γροσίων) δόθηκαν: «...ἵνα διετελῶσιν ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ συντήρησιν αὐτοῦ» (δηλαδὴ τοῦ γαμπροῦ) «καὶ κυριότητα τῆς νύμφης...».

Ζ'. Συχνὰ δινόταν ὡς προίκα, ἀπὸ τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφὸ, ὀλόκληρο ἢ ἕνα μέγρος ἀκίνητο (ὅπως σπιτιοῦ, μαγαζιοῦ, χωραφιοῦ, λαδόμυλου κ.λ.), ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ρευστὸ χρήμα (σὲ γρόσια ἢ χρυσὲς τουρκικὲς λίρες), μὲ τὴ ρητὴ συμφωνία νὰ ἐπιστραφεῖ ὅπωςδῆποτε τὸ ἀκίνητο τοῦτο, μόλις πᾶρει, ὕστερα, ὁ γαμπρὸς τὴν ἀξία σὲ χρήμα, τοῦτο δὲ γινόταν «...διὰ μέσου τοῦ ἀρμοδίου κυβερνητικοῦ γραφείου», ὅπως γράφεται ρητὰ σὲ προικοσυμβόλαιο τοῦ 1894. Στὸ περιθώριο τοῦτου γράφτηκε, ὀρίζοντα, μετὰ πέντε χρόνια (δηλαδὴ τὸ 1899) ὅτι τὸ ½ ἐνὸς λαδόμυλου καὶ μιᾶς βαμβακομηχανῆς, ποὺ εἶχαν δοθεῖ γιὰ προίκα καὶ εἶχαν ἐκτιμηθεῖ σὲ 12.500 καὶ 7.500 γρόσια, ἀντίστοιχα, ἢ συνολικὰ γιὰ 20.000 γρόσια ἢ 20 χρυσὲς λίρες Τουρκίας, πούληθησαν-ἐπεστράφηκαν (μὲ «κρόρυ») στὸν ἀδελφὸ τῆς νύφης (ὅπως συμφωνήθηκε), ὁ ὁποῖος, ὁμως, κατέβαλε γιὰ τοῦτο 161 ὀθωμανικὲς λίρες. Σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1896 διαβάζομε, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι: «Διὰ ἀντίτιμον ἑπτὰ λιρῶν διὰ ταῖς γούνας καὶ λοιπὰ διδὶ ἐνυπόθηκον δύο στρέμματα ἀμπέλι εἰς Καλιγκαν 700» (γρόσια). Στὰ 1905: «Ἀντὶ τεσσαράκοντα λιρῶν μετρητῶν ἐδόθη ὡς ἐνέχυρον μέχρι ἀποτίσεως τοῦ ἄνω ποσοῦ εἰς ἀχυρῶν», ἀξίας 4.000 γροσίων ἢ ὅτι ἀπὸ τίς τριακόσιες λίρες (ἄλλης προίκαις) 50 δόθηκαν σὲ μετρητὰ, 50

σὲ ὁμολογία λήξεως 6 μηνῶν, καὶ γιὰ τὶς 100 δόθηκε ἐνέχυρο τὸ μισὸ ἐνὸς μαγαζιοῦ. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1898) γράφεται ὅτι προικοδοτεῖται ἡ νύφη καὶ μὲ 80 χρυσὸς ὀθωμανικὸς λίρες: «ἀντὶ φλωρίων λαιμοῦ». Ἄλλωστε, ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν κτηνῶν πραγμάτων δὲν ἔλειπαν, συνήθως, τὰ «ἐνώτια», τὰ «ἐξάρια μαργαρίτου», τὰ «περιδέραια» καὶ λοιπὰ κοσμήματα, ἐνῶ ὁ ρουχισμὸς δινόταν σὲ «κιβώτια» ἢ σὲ «πόγους» κ.λ. Σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1897 παρατηροῦμε ὅτι, μεταξύ ἄλλων, δόθηκε καὶ ὡς προίκα ἓνα σπῖτι (ποῦ ἐκτιμήθηκε 2.000 γρόσια ἢ 20 ὀθωμανικὲς χρυσὲς λίρες) καὶ συγκεκριμένα τὸ μισὸ γιὰ προίκα ὡς ἀκίνητο καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ἀντὶ μετρητὰ χρήματα.

Η'. Σὲ μερικὰ προικοσύμφωνα γράφεται (ὅπως σὲ ἓνα τοῦ 1898) σημείωση, ὅπου διευκρινίζεται ὅτι μὲ τὴν προίκα, ποῦ δόθηκε «Ἀπὸ κτηματικὴν περιουσίαν ἡ νύφη δὲν ἐξοφλεῖ», ἐνῶ σὲ ἄλλα (ὅπως σὲ ἓνα τοῦ 1900) ὑπάρχει ἀντίθετη, διευκρινιστικὴ σημείωση τῶν συμβαλλόμενων ἢ τῶν ἐφόρων ἢ τοῦ ἐφόρου τῶν σχολειῶν (ποῦ ὑπέγραψαν ὡς «ἐκτιμητὲς» καὶ ἔπαιρναν ποσοστὸ ἀπὸ τὴν προίκα γιὰ τὰ ἐξοδα λειτουργίας τους), ὅτι: «Τὴν ἀνωτέρω προίκα λαβοῦσα ἢ ἀνωτέρω δεσποινίς... ἐξοφλεῖ καὶ ἀπὸ πατρικὴν καὶ ἀπὸ μητρικὴν κληρονομίαν», ἀπέναντι καὶ στὰ ἀδελφία τῆς. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) ἡ νύφη παραιτεῖται (ὑπογράφοντας σὲ εἰδικὴ σημείωση ἢ δηλώνοντάς το στὸν ἱερέα) ὅλης τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς περιουσίας. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ἄκόμα, ὅτι σὲ προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) διαβάζομε ὅτι, ἐπιπλέον: «Ἐποχρεοῦται ὁ πατὴρ τῆς νύμφης, ἥτοι ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, ὅπως ἐπὶ δύο ἔτη διαθρέψη τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ... ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἐν περιπτώσει τοῦ πενθεροῦ μὴ ὑπάρχοντος, ὅπερ μὴ γένοιτο, ὑποχρεοῦται ὁ ἀδελφὸς τῆς νύμφης περὶ διατροφῆς...», ἐκτὸς ἂν ἀποχωρήσει ὁ γαμπρὸς ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ πεθεροῦ, ὁ ὁποῖος, τότε, ἀπαλλάσσεται, ὅπως γράφτηκε σὲ ἐπόμενη σημείωση, ἐνὸς ἐφόρου τῶν σχολειῶν. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τῆς ἴδιας χρονιάς) ὁ πεθερὸς ἀναλαμβάνει καὶ νὰ διατρέφει τὸ νέο ζευγάρι γιὰ τρία χρόνια, ἂν καὶ ἡ προίκα ἀνερχόταν σὲ 22.400 γρόσια, δηλαδὴ σὲ ἀξιόλογο ποσὸ.

Θ'. Μερικὲς φορὲς στὰ προικοσύμφωνα ὑπῆρχαν καὶ ὄροι σὲ βάρος τῶν νεονύμφων. Ἐτσι, σὲ προικοσύμφωνο (τῆς 13.2.1898), μὲ τὸ ὁποῖο δόθηκαν ὡς προίκα, μεταξύ ἄλλων καὶ ἓνα σπῖτι ἐπιπλωμένο στὴν ἐνορία τῆς Μητροπόλεως, ὅπως καὶ ἓνα χωράφι στὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, συνολικῆς ἀξίας (ὅλης τῆς προίκας) 50.000 γροσίων, τέθηκε ὑστερόγραφο, ὅπου ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ (θυγατέρα) νύφη ἀνελάμβαναν τὴν ὑποχρέωση νὰ συγκρατοῦν «ἐφ' ὄρου ζωῆς» μὲ τοὺς δύο γονεῖς τῆς κοπέλας, ἢ τῆς χήρας μητέρας-πεθερᾶς, ὅπως γράφεται σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1901, ἀλλιῶς θὰ χανόταν τὸ δικαίωμα τῆς κατοχῆς τμήματος τῆς διδόμενης ἀκίνητης, προικῆς περιουσίας.

Ι'. Ὄταν ὁ γαμπρὸς ἦταν ἀπὸ ἄλλη περιοχὴ καὶ ἡ παραλαβὴ τῆς προίκας γινόταν ἀπὸ συγγενεῖς (ὅπως ἀπὸ θεῖο, ἀδελφὸ), τότε τὸ προικοσύμφωνο ὑπέγραφε ὁ παραλήπτης, γιὰ λογαριασμὸ του.

ΙΑ'. Ὑπῆρχαν καὶ περιπτώσεις, ὅπου τὴν ἀξία τῆς προίκας (π.χ. 500γρ. 1.700 γροσίων, τὸ 1902, νύμφης ἀπὸ τὸ χωριὸ Ξεχασμένη) τὴν κατέβαλλε ὁ γαμπρὸς (ποῦ ἦταν στὴ συγκεκριμένη φορὰ ἀπὸ τὴ Νάουσα).

ΙΒ'. Ἄν, πάλι, τὸ ἀκίνητο, ποῦ δινόταν ἀντὶ γιὰ μετρητὰ, ἦταν μεγαλύτερης ἀξίας ἀπ' ὅτι συμφωνήθηκε ὡς προίκα, ὁ γαμπρὸς ἔπρεπε νὰ συμπληρώσει (ὡς πρὸς τὰ μετρητὰ) τὴν προίκα.

ΙΓ'. Συγκινητικὴ, ἢ, ἔστω, ἀξιοσημείωτη ἦταν ἡ δήλωση (ποῦ ἀντιγράφηκε στὸν κώδικα), ποῦ ἔκαμε στὴ Βέροια τὴν 28.10.1893 ὁ Γιοβάν Μπαρτίν, ἀπὸ τὸ χωριὸ Πεδερόμπα τοῦ βασυλείου τῆς Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος ἦταν Ἰταλὸς ὑπῆκοος καὶ ἀνῆκε στὸ «Δυτικὸν Δόγμα», ὅτι τὰ παιδιὰ, ποῦ θὰ ἀποκοῦσε μὲ τὴ μέλλουσα νύφη, ὀρθόδοξη Βεροιώτισσα, θὰ τὰ βάπτιζε σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης

Ἐκκλησίας, τόσο τὰ ἀρσενικά, ὅσο καὶ τὰ θηλυκά. Τῇ γνησιότητά τῆς ὑπογραφῆς τούτου καὶ τῶν δύο (Ἑλλήνων) μαρτύρων τοῦ ἐπικύρωσε ὁ τότε μητροπολίτης τῆς Βέροιας-Νάουσας Κοσμίης.

ΙΔ'. Τὰ προικοσύμφωνα συνεχίστηκαν νὰ καταχωροῦνται στοὺς ἴδιους κώδικες, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βέροιας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ τὸ τελευταίον, πού βρῖσκομε, συντάχθηκε στῆς 2.6.1914. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἡ ἀποτίμησις γινόταν καὶ μέχρι τότε (1914) σὲ γρόσια ἢ σὲ λίρες Τουρκίας καὶ ὄχι σὲ δραχμές. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι, ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1912 καὶ ὕστερα, διευκρινίζεται, συχνά, στὰ κείμενά τους, ὅτι ἡ ἐκτίμησις τῶν προικῶν γινόταν σὲ γρόσια χρυσά, ἀπὸ δὲ προικοσύμφωνον τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1914 πληροφοροῦμαστε ὅτι τὰ 51.000 χρυσὰ γρόσια ἰσοδυναμοῦσαν μὲ 350 χρυσῆς λίρες Τουρκίας καὶ τὰ 57.000 γρόσια μὲ 400 λίρες. Ἐξάλλου, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1912 τὰ προικοσύμφωνα ἦσαν ἐνᾶριθμα.

3. Ἐπιλεγόμενα

Ὅταν διαβάζει μὲ προσοχὴ ὁ ἀναγνώστης τοὺς κώδικες, κάμει μερικῆς ἀξιόλογες διαπιστώσεις, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο ἀφύσικο γιὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι, συνήθως, τυπικά, συνοπτικά καὶ ἀποτελοῦν τὴν ὀριστικὴν καὶ γραπτὴν συμφωνίαν μίᾳ συμβάσεως πού, συχνά, πέρασε, προηγουμένως, πολλὰ στάδια δυσκολῶν καὶ ἐπιπικνωμένων ἐπιμνηστικῶν διαπραγματεύσεων. στῆς ὁποῖες ἔλαβαν μέρος οἱ γονεῖς τῶν νεονύμφων, οἱ ἀδελφοί, οἱ παπποῦδες, οἱ θείοι κ.ἄ. συγγενικά πρόσωπα, χωρὶς νὰ λησμονοῦμε καὶ τὸν κρίσιμο ρόλον τῶν προξενητῶν ἢ, πιὸ σωστά, τῶν προξενητριῶν.

Ἀκόμα, ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα μεταξὺ τους εἶναι δυνατὸ νὰ ἐντοπίσει τὴν οἰκονομικὴν ἢ καὶ τὴν κοινωνικὴν τάξιν τῶν νεονύμφων καὶ τῶν γονιῶν τους, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξίαν τῆς διδόμενης προίκας, χωρὶς νὰ ὑποτιμᾶται ὁμως ὅτι, συχνά, ὑπεισέρχονταν καὶ ἄλλοι παράγοντες (ὅπως ἡ τσιγκουνιά ἢ, ἀντίθετα, ἡ ἀπλοχερία, ἡ ὑπερηφάνεια ἢ καὶ ἡ ἐπιδειξιomanία τῶν προικοδοτῶν κ.λ.), πού εἶναι δυνατὸ νὰ παραπλανήσουν ὅποιον καταπιάνεται μὲ τὴ μελέτη παρόμοιων κειμένων, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλέξει τῶρα στοιχεῖα γιὰ τοὺς συμβαλλόμενους καὶ μάλιστα γιὰ μερικῆς ἑκατοντάδες περιπτώσεων.

Ἡ χρησιμότητα τῶν προικοσυμφώνων εἶναι, ὅπως σημειώθηκε πιὸ πάνω, πολυλαπλῆ, τόσο γιὰ τὴ μελέτη τοῦ κοινωνικο-οἰκονομικοῦ, λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ κ.λ. παρελθόντος μίᾳ περιοχῆς ἢ μίᾳ ἐποχῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὴ συλλογὴ πολὺ σημαντικῶν πληροφοριῶν γιὰ τῆς τοποθεσίας, τὰ τοπωνύμια (τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴν περιγραφὴ τῶν ἀκινήτων), γιὰ τὴν κατὰστροφὴν τῶν γενεαλογικῶν δένδρων καὶ τῶν συγγενικῶν δεσμῶν, τὴ μορφήν τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν ἐπιθέτων τῶν κατοίκων τῆς, τοὺς γλωσσικοὺς ἰδιωματισμοὺς κ.λ.

Τέλος, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κρύψει ὁ μελετητὴς τους καὶ τὴ συγκίνησιν, πού νιώθει ὡς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔχει μπροστά του κείμενα, στὰ ὁποῖα καταγράφεται τὸ βίος, τὸ νοικοκυριό, συνήθως, νέων ἀνθρώπων, πού ξεκίνησαν κάποτε τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν τους γεμάτοι δυνεῖρα (καλὰ ἢ κακὰ), ἀγάπην ἢ φόβον, χαρὰ ἢ λύπην, ἀνάλογα μὲ ὅσα προηγήθηκαν τοῦ γάμου ἢ ἀκολούθησαν ὕστερα, ἰδιαίτερα ὅταν σκέπτεται ὅτι ὅλοι οὗτοι, παρὰ ταῦτα, δὲν βρίσκονται πιά στὴ ζωὴν, μὰ καὶ ἔτσι τοῦ δίδεται ἡ ἀφορμὴ γιὰ μεταφυσικὰς σκέψεις καὶ γιὰ τὸν ἴδιον, δηλαδὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸν του...